

3. Enflasyon Gelişmeleri

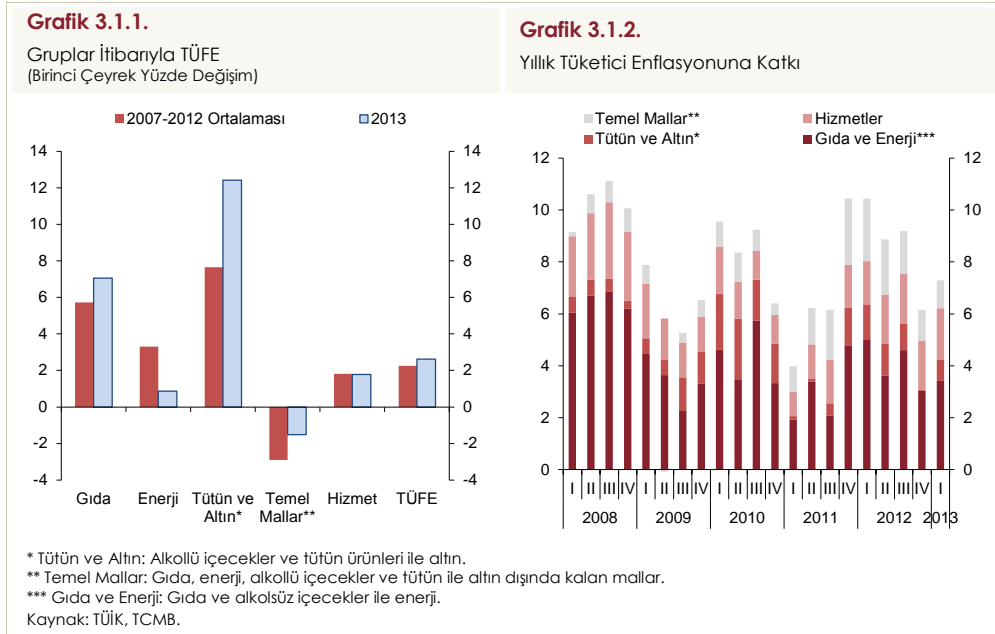
3.1. Enflasyon

2013 yılının ilk çeyreğinde yıllık tüketici enflasyonu bir önceki çeyreğe kıyasla 1,1 puan artarak yüzde 7,29 oranına yükselmiştir. Bu gelişmede işlenmemiş gıda ile tütün ürünleri fiyat artışları temel belirleyici olmuştur. Bu dönemde temel mal grubu yıllık enflasyonunda azalış eğilimi yavaşlayarak da olsa sürmüştür, hizmet enflasyonunda ise sınırlı bir artış gözlenmiştir. Ekonomik faaliyetteki toparlanmanın sınırlı olması enflasyon görünümüne olumlu katkı sunmuş, aynı dönemde maliyet yönlü baskıların da zayıf seyri ile temel enflasyon göstergeleri ılımlı bir görünüm sergilemiştir. Ancak yılın ilk çeyreğinde enflasyon, temelde işlenmemiş gıda fiyatlarının öngörülenin de üzerinde artması sonucunda Ocak Enflasyon Raporu'nda sunulan patikanın üzerinde gerçekleşmiştir.

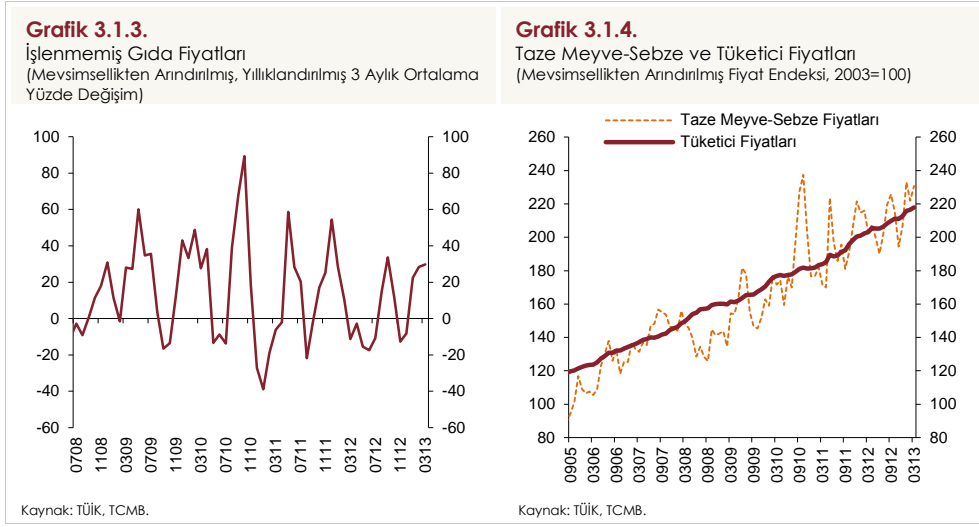
Alt gruplar detayında bakıldığında, yılın ilk çeyreğinde gıda, tütün-altın ve temel mal ana harcama gruplarında çeyreklik fiyat değişim oranları, geçmiş yıl ortalamalarına kıyasla daha yüksek gerçekleşirken enerji grubu enflasyonunda daha olumlu bir seyir gözlenmiştir (Grafik 3.1.1). Bu dönemdeki tüketici fiyatları artışında yıllık enflasyonu yaklaşık 10 puan yükselen işlenmemiş gıda fiyatları etkili olmuştur. Bu grubun enflasyona yaptığı katkı 2012 yılı sonuna kıyasla 1 puan yükselmiştir (Grafik 3.1.2). Aynı dönemde tütün-altın grubunun enflasyona yaptığı katkı Ocak ayında tütün ürünlerinde yapılan vergi ayarlaması neticesinde 0,79 puan yükselirken enerji grubunun katkısı ise 0,63 puan azalmıştır. Bu dönemde hizmet ve temel malların enflasyona toplam katkıları ise değişmemiştir.

Sonuç olarak, yılın ilk çeyreğinde uluslararası emtia fiyatlarının ılımlı seyri, döviz kurlarındaki istikrarlı gidişat ve ekonomik faaliyetteki sınırlı toparlanma enflasyon görünümüne olumlu katkı sunmuş, ancak işlenmemiş gıda ve tütün ürünleri kaynaklı olarak yıllık enflasyon yükselmiştir. Önümüzdeki dönemde işlenmemiş gıda fiyatlarının, tüketici enflasyonun seyrinde belirleyici olmayı sürdürmesi beklenmektedir. Grup enflasyonunun yılın ikinci ve üçüncü çeyreğinde dalgalı bir seyir izledikten sonra 2012 yılının sonunda oluşan düşük bazın etkisi ile son çeyrekte yükselmesi beklenmektedir. Diğer taraftan, yılın kalan döneminde işlenmiş gıda, hizmet ve temel mal grubu fiyat artış oranlarının bir miktar yavaşlayacağı tahmin edilmektedir. Son olarak, tüketici enflasyonunda öngörülen düzeylere ulaşmada enerji fiyatlarında mevcut ılımlı görünümün

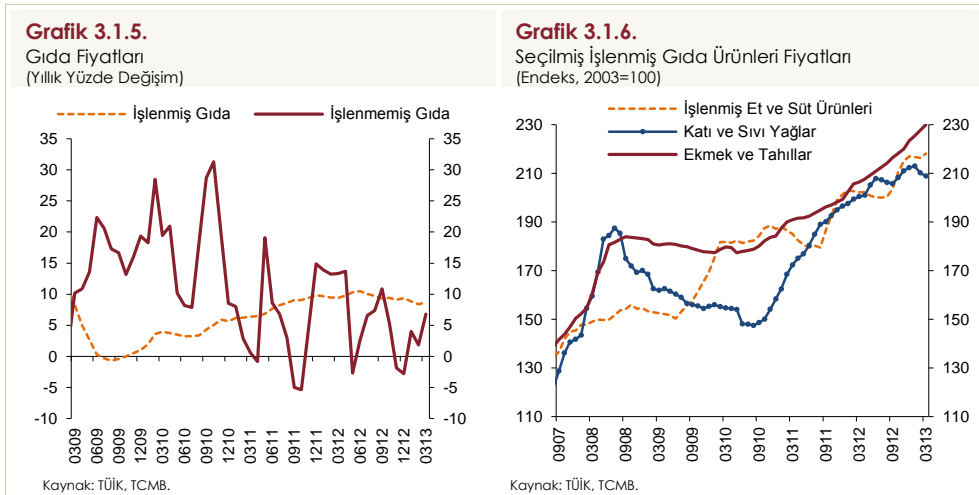
sürmesi, özellikle yönetilen enerji fiyat artışlarının sınırlı düzeylerde olması, büyük önem taşımaktadır.

2012 yılının son çeyreğinde belirgin olarak düşen mevsimsel etkilerden arındırılmış işlenmemiş gıda fiyatları bu çeyrekte önemli bir oranda yükselmiştir (Grafik 3.1.3). Böylelikle 2012 yılında istisnai bir şekilde gerileyen grup fiyatlarında öngörülenin de üzerinde bir düzeltme gözlenmiştir. Bu gelişmede ana belirleyici, fiyatları genel tüketici fiyat seviyesinin tekrar üzerine çıkan taze meyve ve sebze grubu olmuştur (Grafik 3.1.4). Özellikle taze sebze tüketici fiyatlarında endeks tarihinin en yüksek ilk çeyrek artışı (yüzde 42) gözlenmiştir. İklim koşullarının görece daha olumlu gerçekleştiği ve bitkisel ürünler ile meyve ve sebze üretici fiyatlarının sınırlı bir oranda arttığı bu dönemde, taze meyve ve sebze fiyatlarının öngörülenin oldukça üzerinde artması, sözkonusu fiyatların kısa dönemde işlenmemiş gıda ve genel tüketici enflasyonu üzerinde önemli bir belirsizlik kaynağı oluşturmaya devam ettiğini göstermektedir. Diğer taraftan, meyve-sebze dışında kalan işlenmemiş gıda fiyatları bu dönemde beyaz et fiyatları kaynaklı olarak artış kaydetse de bu grupta yıllık enflasyon yüzde 1,68 ile ılımlı seyrini korumuştur. Sonuç olarak, yılın ilk çeyreğinde işlenmemiş gıda grubu yıllık enflasyonu 9,6 puan artarak yüzde 6,79'a yükselmiştir. Bu yükseliş, aynı dönemde 1,1 puan artan yıllık TÜFE enflasyonunun yaklaşık 1 puanını oluşturmuştur.

İşlenmiş gıda ürünleri fiyatları ilk çeyrekte yüzde 1,63 ile tarihsel ortalamaların altında bir oranda artarken yıllık enflasyon sınırlı da olsa azalarak yüzde 8,71'e gerilemiştir (Grafik 3.1.5 ve Tablo 3.1.1). 2012 yılı genelinde grup enflasyonunun seyrinde belirleyici olan ekmek ve tahıllar alt grubunda bu dönemde yavaşlayarak da olsa fiyat artışları sürmüştür. Uluslararası piyasalarda buğday fiyatlarının gerilemesine karşın yurt içi buğday fiyatlarındaki artış eğilimi korunmaktadır. Bu çerçevede özellikle ekmek fiyatlarında artışlar devam etmiştir. Ekmek ve tahıllar dışındaki işlenmiş gıda alt grubunda ise yıllık enflasyon temelde katı sıvı yağ fiyatlarındaki azalış eğilimi kaynaklı olarak gerilemiştir. Diğer taraftan, Türk Gıda Kodeksi Et ve Et Ürünleri Tebliği'nde yapılan değişikliğin Mart ayında yürürlüğe girmesi ile işlenmiş et ürünleri fiyatlarında yükselişler gözlenmiştir. Söz konusu yükselişler kısa dönemde grup fiyatları üzerinde artırıcı bir etki oluştursa da grup enflasyonundaki azalış eğiliminin yılın kalan döneminde sürmesi beklenmektedir (Grafik 3.1.5 ve Grafik 3.1.6).

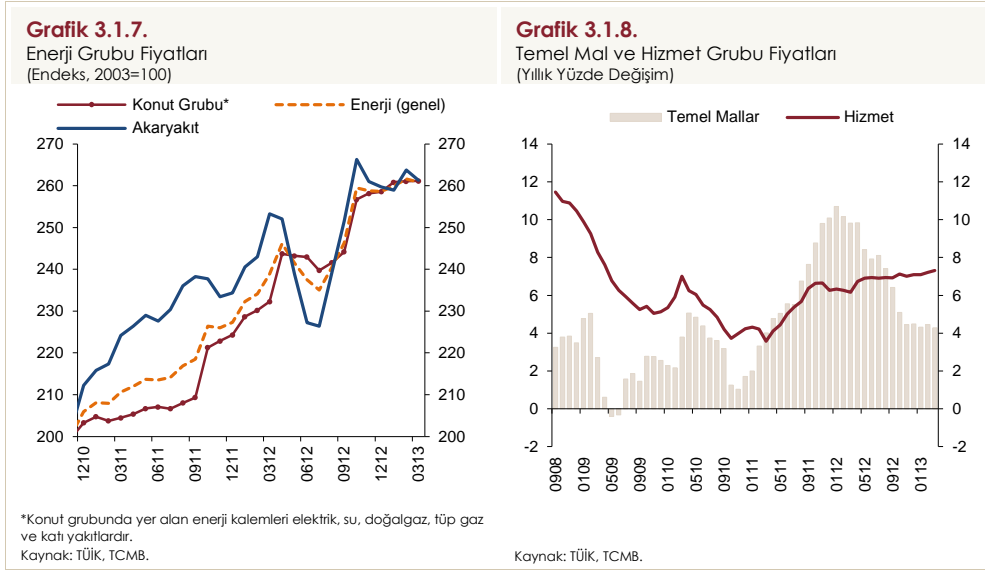
Sonuç olarak, 2012 yılında yüzde 3,90 olarak gerçekleşen gıda enflasyonu, 2013 yılının ilk çeyreğinde işlenmemiş gıda fiyatları kaynaklı olarak yüzde 8,10'a yükselmiştir. Böylelikle gıda enflasyonu Ocak Enflasyon Raporu'nda öngörülen seviyenin üzerinde gerçekleşmiştir.

Tablo 3.1.1.
Mal ve Hizmet Grubu Fiyatları
(Üç Aylık ve Yıllık Yüzde Değişim)

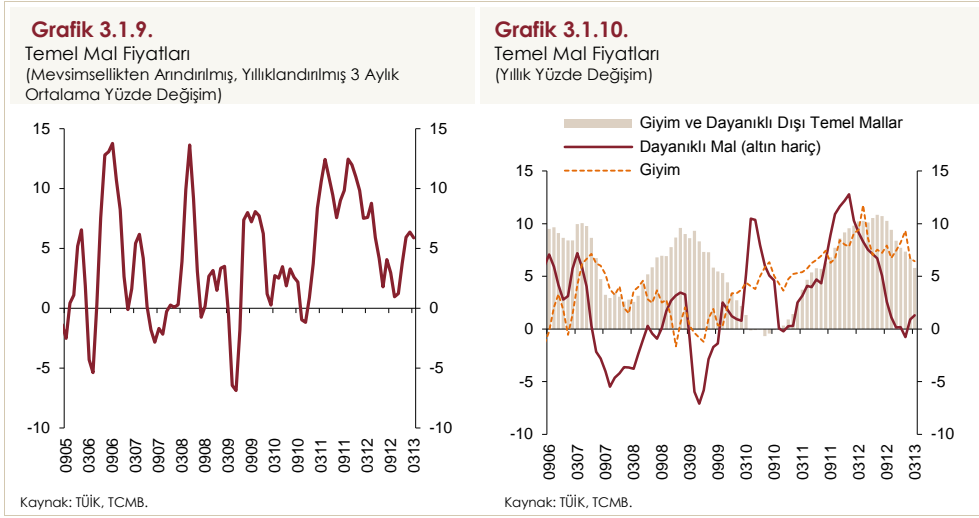
	2012					2013
	I	II	III	IV	Yıllık	I
TÜFE	1,55	0,39	1,36	2,74	6,16	2,63
1. Mallar	1,54	-0,19	1,12	3,25	5,82	2,95
Enerji	5,08	-0,57	3,70	5,02	13,79	0,86
Gıda ve Alkolsüz İçecekler	2,89	-5,85	4,01	3,12	3,90	7,06
İşlenmemiş Gıda	3,66	-14,76	7,01	2,82	-2,78	13,87
İşlenmiş Gıda	2,25	1,55	1,92	3,35	9,37	1,63
Enerji ve Gıda Dışı Mallar	-1,14	4,78	-2,24	2,50	3,78	0,92
Temel Mallar	-1,32	5,88	-2,93	3,03	4,49	-1,52
Dayanıklı Mallar (Altın Hariç)	1,41	-0,05	-0,69	-0,48	0,17	2,54
Alkollü İçecek, Tütün ve Altın	-0,33	-0,17	1,03	0,04	0,57	12,41
2. Hizmetler	1,57	1,96	2,00	1,38	7,09	1,78
Kira	0,89	1,27	1,59	1,61	5,46	1,25
Lokanta ve Oteller	1,99	2,62	2,66	1,74	9,31	2,07
Ulaştırma	2,12	1,79	3,21	0,81	8,16	1,88
Haberleşme	0,06	2,07	1,79	3,00	7,08	0,40
Diğer Hizmetler*	2,24	2,00	1,27	0,41	6,04	2,58

* Kira, lokanta ve oteller, taşıma ile haberleşme hizmetleri dışında kalan hizmetler.
Kaynak: TÜİK, TCMB.

Enerji fiyatları yılın ilk çeyreğinde yüzde 0,86 oranında artmıştır (Tablo 3.1.1). Grup enflasyonunun seyrinde uluslararası petrol fiyat gelişmeleri belirleyici olmuştur. Yılın ilk çeyreğinde uluslararası petrol fiyatlarındaki ılımlı seyir paralelinde yurt içi akaryakıt fiyatlarında endeks tarihindeki en düşük ilk çeyrek artışı (yüzde 0,60) gözlenmiştir. Tüp gaz fiyatları da bu dönemde belirgin olarak gerilemiştir. (Grafik 3.1.7). Diğer taraftan, geçmiş yıl ortalamalarının üzerinde artış kaydeden su fiyatları (yüzde 5,62) enerji fiyatlarındaki bu olumlu görünümü sınırlamıştır. Sonuç olarak, geçen yıl yapılan vergi ve kamu fiyat ayarlamaları ile oldukça yüksek seviyelere ulaşan enerji grubu yıllık enflasyonu yılın ilk çeyreğinde 4,57 puan azalarak yüzde 9,22 olmuştur. Yılın kalan döneminde, grup fiyatlarındaki mevcut ılımlı seyrin süreceği ve yıllık enflasyonun baz etkisi ile kademeli olarak azalmaya devam edeceği öngörülmektedir.

Temel mal grubu yıllık enflasyonundaki düşüş eğilimi yılın ilk çeyreğinde yavaşlayarak da olsa sürmüştü ve enflasyon yüzde 4,3 seviyesine gerilemişti (Grafik 3.1.8). Öte yandan, temel mal grubu fiyatlarının mevsimsellikten arındırılmış artış eğilimi ise önceki çeyreğe kıyasla yükselmiştir (Grafik 3.1.9). Türk lirasındaki değer kaybının enflasyon üzerindeki etkilerinin azalmasıyla dayanıklı tüketim mallarında 2012 yılı boyunca gerileyen yıllık enflasyon, yılın ilk çeyreğinde yüzde 1,29'a yükselmiştir (Grafik 3.1.10). Alt gruplar bazında, bu yükselişte otomobil ve mobilya fiyatlarının belirleyici olduğu görülmektedir (Tablo 3.1.2). Türk lirası cinsinden ithalat fiyatlarındaki ılımlı seyre karşın iç talepteki toparlanmanın da etkisiyle dayanıklı tüketim mallarında yıllık enflasyonun önümüzdeki dönemde yükseliş eğiliminde olacağı öngörülmektedir. Dayanıklı tüketim mallarındaki görünümün tersine diğer temel mal gruplarında yıllık enflasyon yavaşlama eğilimindedir. Yılın ilk çeyreğinde, giyim grubu fiyatlarındaki mevsimsel düşüş geçen yıla kıyasla daha yüksek bir oranda gerçekleşmiş ve yıllık enflasyon yüzde 6,44'e gerilemiştir. Bu grupta 2011 yılında tekstil ve hazır giyim ithalatında alınan koruma önlemleri kapsamında yapılan gümrük vergisi artışlarının enflasyon üzerindeki etkilerinin azalmasıyla da olsa sürdüğü tahmin edilmektedir. Türk lirasındaki değer kaybının yansımalarının daha uzun bir döneme yayıldığı giyim ve dayanıklı dışı temel mallar grubunda ise 2012 yılının ikinci yarısında başlayan yavaşlama bu yılın ilk çeyreğinde de sürmüştür. Bu grupta Mart ayı itibarıyla yüzde 5,79 olan yıllık enflasyonun kademeli olarak gerilemeye devam edeceği öngörülmektedir (Grafik 3.1.10 ve Tablo 3.1.2).

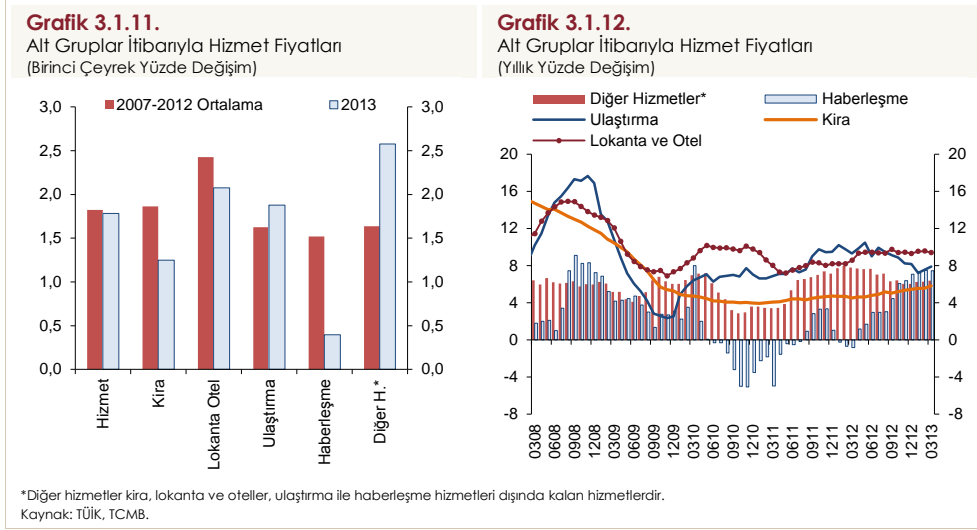

Tablo 3.1.2.
Temel Mal Fiyatları
(Üç Aylık ve Yıllık Yüzde Değişim)

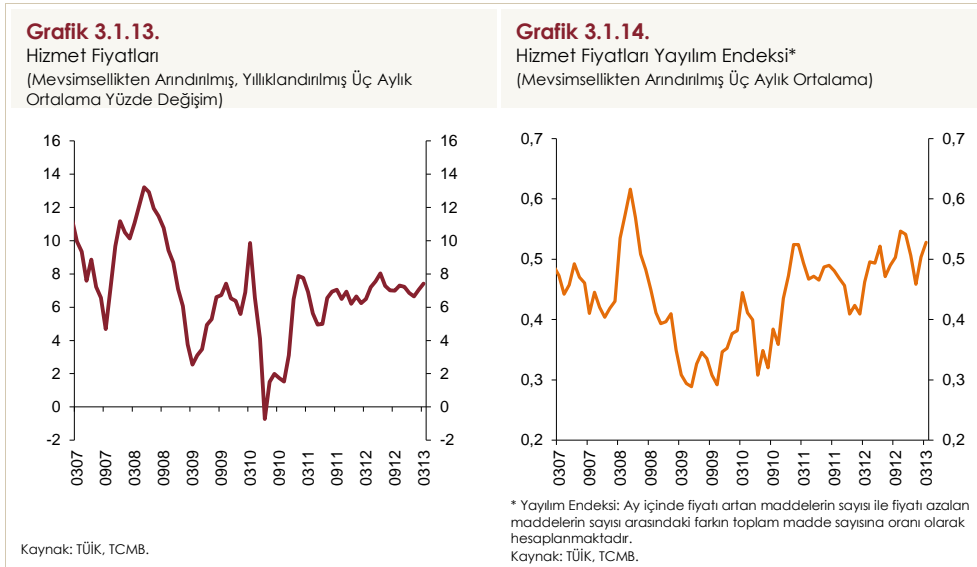
	2012					2013
	I	II	III	IV	Yıllık	I
Temel Mallar	-1,32	5,88	-2,93	3,03	4,49	-1,52
Giyim ve Ayakkabı	-10,90	22,34	-11,37	12,00	8,20	-12,35
Dayanıklı Mallar (Altın Hariç)	1,41	-0,05	-0,69	-0,48	0,17	2,54
Mobilya	3,19	1,76	-0,58	1,84	6,33	4,09
Elektrikli ve Elektriksiz Aletler	0,94	-2,75	-0,65	-0,96	-3,41	0,18
Otomobil	1,09	0,42	-0,82	-1,07	-0,40	3,03
Diğer Dayanıklı Mallar	1,22	3,13	0,69	0,54	5,68	1,05
Diğer	2,76	2,42	1,28	1,05	7,71	0,93

Kaynak: TÜİK, TCMB.

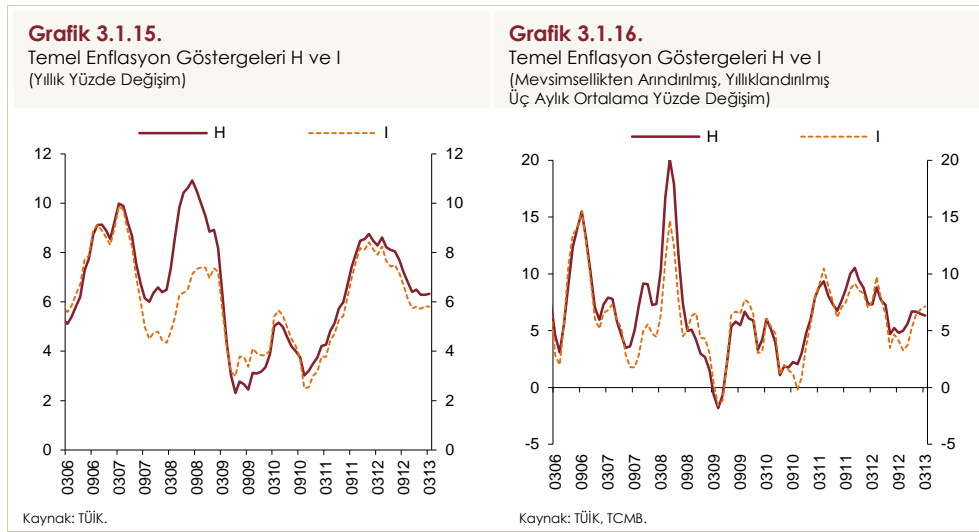
Hizmet grubu yıllık enflasyonu bir önceki çeyreğe kıyasla 0,23 puan artarak yüzde 7,32 seviyesinde gerçekleşmiştir (Grafik 3.1.8). Yılın ilk çeyreğinde fiyat artışları hizmet grubu genelinde geçmiş yıl ortalamalarının altında seyrederken, ulaştırma ve diğer hizmet grupları bu eğilimin dışında kalan alt gruplar olmuştur (Grafik 3.1.11). Mart ayı itibarıyla yıllık artış oranları incelendiğinde, lokanta-otel grubu enflasyonunun hizmet grubu genelinin üzerindeki yatay seyrini koruduğu, diğer alt gruplarda ise 2012 yılı sonuna kıyasla yükseliş olduğu görülmektedir (Grafik 3.1.12). Buna rağmen, hizmet enflasyonunun halen tarihsel ortalamalarına kıyasla düşük seyretmesi 2012 yılı süresince iktisadi faaliyette gözlenen yavaşlamanın ve döviz kurlarındaki istikrarlı seyrin etkilerinin sürdüğünü göstermiştir.

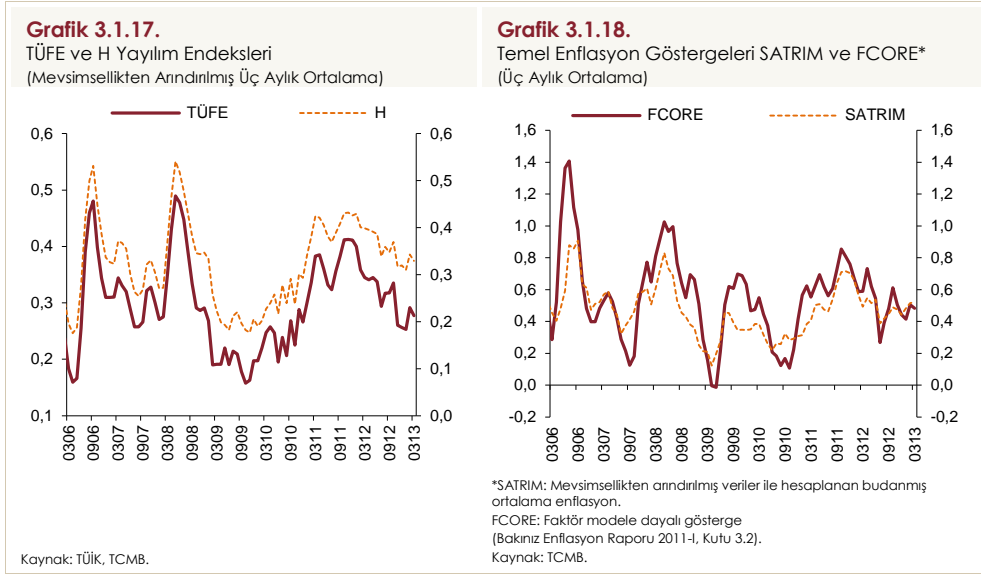
Bununla birlikte mevsimsellikten arındırılmış veriler ana eğilimler hakkında daha sağlıklı bilgiler içermektedir. Buna göre, yılın ilk çeyreğinde hizmet enflasyonu ana eğiliminin yukarı yönlü olduğu görülmektedir (Grafik 3.1.13). Halen hizmet grubu genelinin altında seyretse de mevsimsellikten arındırılmış kira enflasyonunda da kademeli bir artış eğilimi dikkat çekmektedir. Bu göstergeler yayılım endeksindeki son dönem artışı ile birlikte değerlendirildiğinde, hizmet sektöründe genele daha fazla yayılan ve daha yüksek oranlı fiyat artışları olduğu söylenebilmektedir.

Temel enflasyon göstergelerinden H ve I'nın yıllık enflasyonları yılın ilk çeyreğinde sırasıyla yüzde 6,33 ve 5,80 olmuştur (Grafik 3.1.15). Yıllık enflasyon I göstergesinde temel mal grubu enflasyonundaki yavaşlamaya karşın hizmet grubu enflasyonundaki sınırlı artış kaynaklı olarak yatay seyredirken, H göstergesinde işlenmiş gıda grubu enflasyonundaki yavaşlama paralelinde sınırlı bir oranda azalmıştır. Mevsimsellikten arındırılmış veriler incelendiğinde, ana eğilimin yukarı yönlü olduğu gözlenmiştir (Grafik 3.1.16). Nitekim bu dönemde, hem temel mal hem de hizmet fiyatlarının mevsimsellikten arındırılmış eğilimleri önceki çeyreğe kıyasla yükselmiştir.

TÜFE ve H göstergesine ilişkin yayılım endeksleri ilk çeyrekte sınırlı bir artış göstermiştir (Grafik 3.1.17). Benzer şekilde, TCMB bünyesinde takip edilen alternatif çekirdek enflasyon göstergeleri de 2012 sonuna kıyasla bir miktar artmıştır (Grafik 3.1.18). Hizmet ve temel mal fiyatlarının yayılım endeksleri de yılın ilk çeyreğinde bir artış kaydetmiştir. Sonuç itibarıyla temel enflasyon göstergeleri, yayılım endeksleri ve alternatif çekirdek göstergeler birlikte incelendiğinde, enflasyonun ana eğiliminin 2012 sonuna kıyasla görece daha yüksek bir seviyede olduğu değerlendirilmektedir.

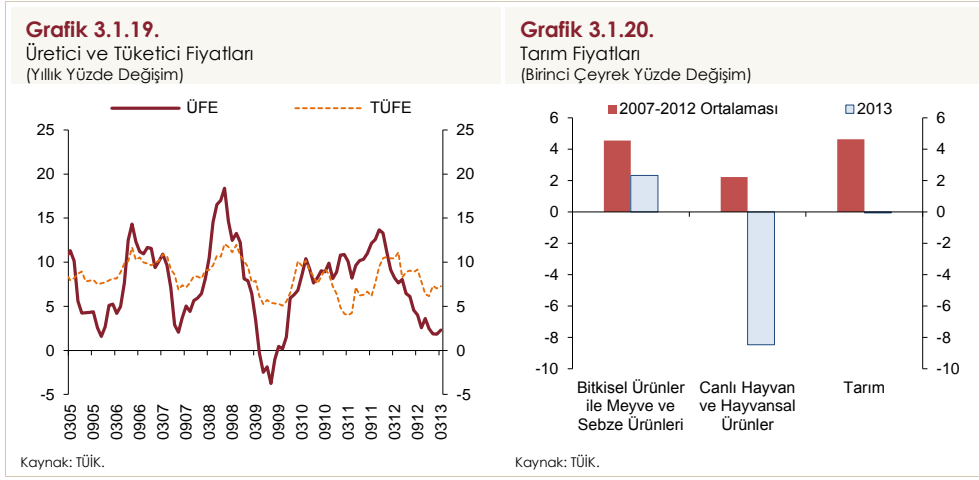

2013 yılı ilk çeyreğinde tarım fiyatlarında belirgin bir değişiklik gözlenmezken imalat sanayi fiyatlarındaki artışın etkisiyle üretici fiyatları yüzde 0,50 oranında artmıştır. Bir önceki çeyreğe kıyasla üretici fiyatları yıllık artış oranı ise 0,15 puan azalarak yüzde 2,30'a gerilemiştir. Tarım grubunda bitkisel ürün ve meyve sebze fiyatları bu çeyrekte 2,32 puanlık artış gösterirken bu alt grupta yıllık enflasyon yüzde -3,58 olmuştur. Anılan dönemde canlı hayvan fiyatları yüzde 8,18 oranında azalarak tarihsel ortalamaların altında bir düşüş kaydetmiştir. Böylelikle, tarım grubu yıllık enflasyonu birinci çeyrek sonunda yüzde -5,77'ye gerilemiştir. Tarım ürünleri fiyatlarında ilk çeyrekte gözlenen ılımlı seyir aynı oranda taze meyve ve sebze fiyatları yoluyla tüketici fiyatlarına yansımamıştır. Her ne kadar uzun vadede birbirine paralel bir hareket sergilese de, bu grupta üretici ve tüketici fiyatları arasında dönem dönem gözlenen farklılaşma ÜFE ve TÜFE genel enflasyonları arasındaki farkı açıklayan temel unsurlardan biridir (Kutu 3.1).

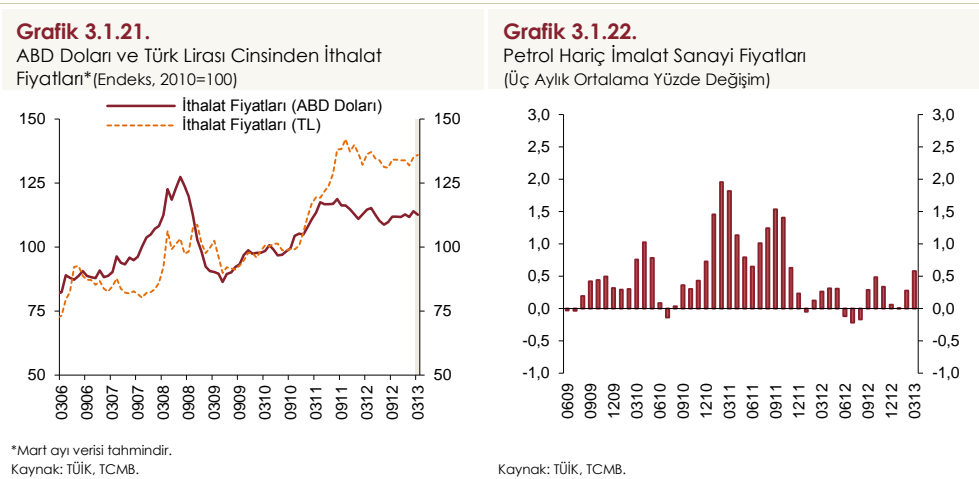
Tablo 3.1.3.
ÜFE ve Alt Kalemler
(Üç Aylık ve Yıllık Yüzde Değişim)

	2012					2013
	I	II	III	IV	Yıllık	I
ÜFE	0,65	-0,89	0,97	1,72	2,45	0,50
Tarım	1,65	-3,36	0,91	-3,31	-4,17	-0,06
Bitkisel, Meyve ve Sebze Ürünleri	0,76	-3,75	2,82	-4,78	-5,05	2,32
Canlı Hayvanlar ve Hayvansal Ürünler	-0,28	-2,44	-0,16	-0,29	-3,15	-8,47
Sanayi	0,45	-0,37	0,98	2,74	3,83	0,61
Madencilik	0,90	2,24	2,13	0,13	5,49	3,90
İmalat	1,06	-0,83	1,22	-0,17	1,27	1,87
Petrol Ürünleri Hariç İmalat	0,79	-0,36	0,87	0,18	1,48	1,75
Petrol ve Ana Metal Ürünleri Hariç İmalat	0,93	-0,09	1,15	0,48	2,50	1,76
Elektrik, Gaz ve Su	-4,64	2,57	-1,41	28,21	23,64	-11,28

Kaynak: TÜİK, TCMB.

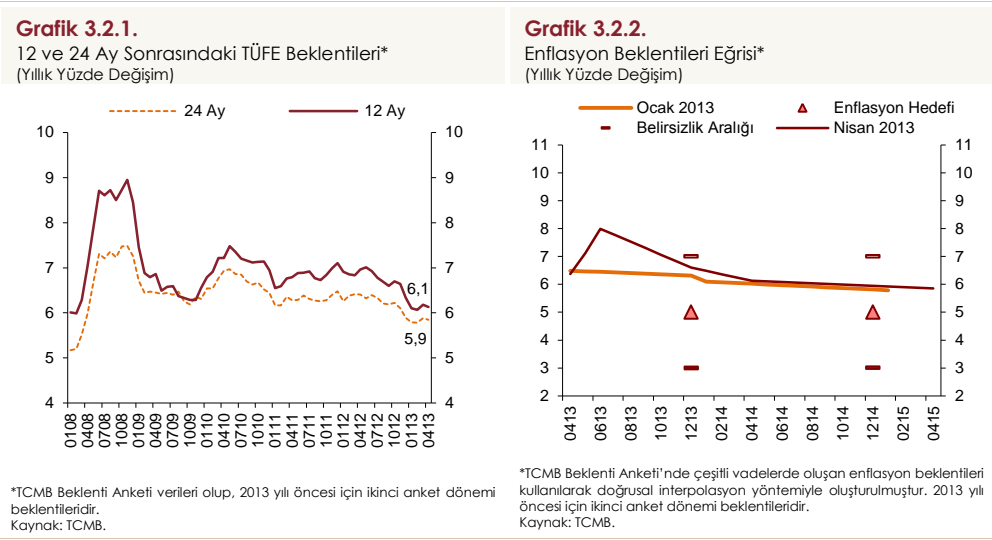

İmalat fiyatları 2013 yılı ilk çeyreğinde istikrarlı döviz kuru ve emtia fiyatlarındaki ılımlı seyir doğrultusunda tarihsel ortalamalara kıyasla düşük bir oranda (yüzde 0,90) artmıştır (Grafik 3.1.20). İthalat fiyatları bu dönemde bir önceki çeyreğe kıyasla sınırlı bir artış göstermiştir (Grafik 3.1.21). Petrol hariç imalat sanayi fiyatları bu çeyrekte yüzde 1,75 oranında artmış ve bu grupta yıllık enflasyon bir önceki çeyreğe kıyasla 0,97 puan artarak yüzde 2,44 olmuştur. Bu dönemde ara malı, sermaye malı ve dayanıksız tüketim malları fiyatlarında artış gözlenirken dayanıklı tüketim malları fiyatlarında düşüş kaydedilmiştir. Dayanıklı tüketim malları fiyatlarında mücevherat ve mobilya imalatı fiyatlarındaki düşüş etkili olmuştur. Dayanıksız tüketim malları fiyatlarındaki artışta ise gıda imalatı fiyatları belirleyici olmuştur. Genel olarak değerlendirildiğinde, 2013 yılı ilk çeyreğinde petrol hariç imalat sanayi fiyatlarında artış eğilimi bir miktar hızlansa da, mevcut seviyesi itibarıyla tüketici fiyatları üzerinde üretici fiyatları kaynaklı belirgin bir maliyet baskısı gözlenmemiştir. Maliyet unsurlarından biri olan asgari ücretle ÜFE enflasyonu arasındaki ilişkiye dair analiz ise Kutu 3.2'de sunulmuştur.

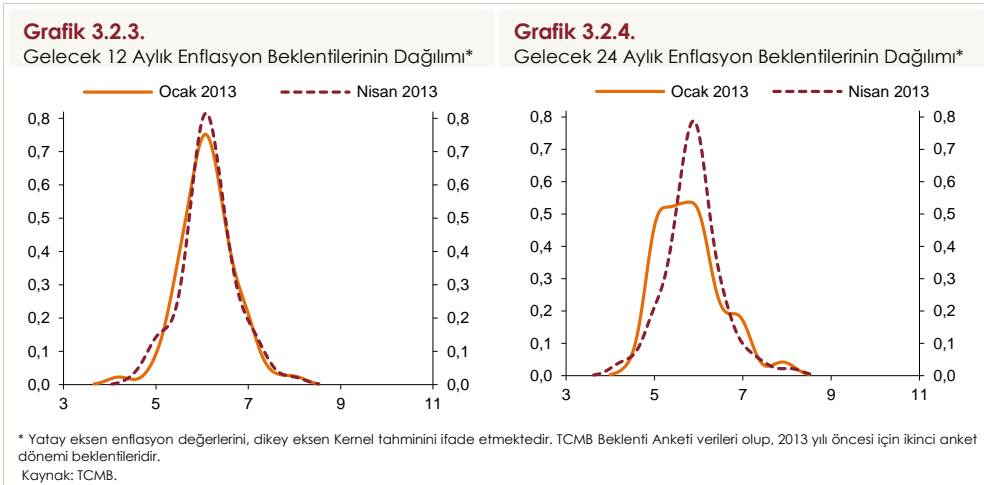

3.2. Beklentiler

2013 yılı ilk çeyreğinde manşet enflasyonunda yaşanan yükselişe karşın, temel enflasyon göstergelerindeki ılımlı görünüm paralelinde orta vadeli enflasyon beklentilerinde yatay bir seyir izlenmiştir (Grafik 3.2.1). Enflasyon beklentileri vadeler bazında incelendiğinde, yakın dönem enflasyon beklentileri bir önceki çeyreğe kıyasla artarken, vade uzadıkça aradaki farkın kapanmaya başladığı gözlenmiştir (Grafik 3.2.2). Bununla birlikte enflasyon beklentileri halen 2013 ve 2014 yıl sonları için yüzde 5 olarak belirlenen hedefin üzerinde seyretmektedir.

Bu dönemde, katılımcıların gelecek 12 aylık enflasyon beklentileri arasındaki uyumda yılın başına göre sınırlı bir artış görülürken, gelecek 24 aylık enflasyon beklentileri arasındaki uyumun Ocak ayına kıyasla belirgin şekilde arttığı gözlenmiştir (Grafik 3.2.3 ve Grafik 3.2.4).

Kutu
3.1

TÜFE ve ÜFE Enflasyon Oranları Arasındaki Farklılaşmanın Nedenleri

Tüketici ve üretici fiyat endeksleri arasında tanım ve kapsam itibarıyla önemli farklar bulunmakta, bu durum enflasyon oranlarında ayrışmaya sebep olabilmektedir. Tanımsal anlamda en önemli fark vergi etkisi iken, kapsama dair en belirgin farklılık tüketici fiyatları içinde mal grubuna kıyasla farklı bir dinamik içeren hizmet grubunun varlığıdır. Kontrol edilen fiyatlar ve hizmet grubu dışlandığında dahi, üretim-maliyet-fiyatlama zincirine etki eden yapısal ve konjonktürel etkenler (piyasa yapısı, ekonominin çevrimsel durumu, fiyat ayarlama sıklığı, vb.) üretici fiyatlarından tüketici fiyatlarına geçişin bire-bir ve eş anlı olmasını engelleyebilmektedir. Bu kutuda, iki endeksin artış oranlarında farklılaşmaya sebep olan alt gruplar irdelenmektedir.

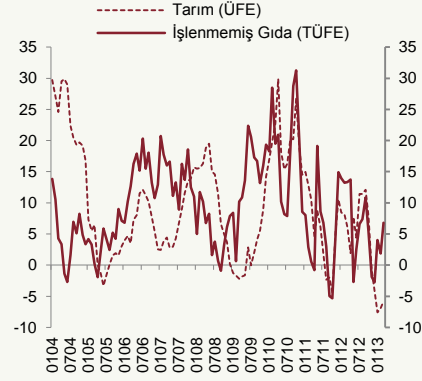
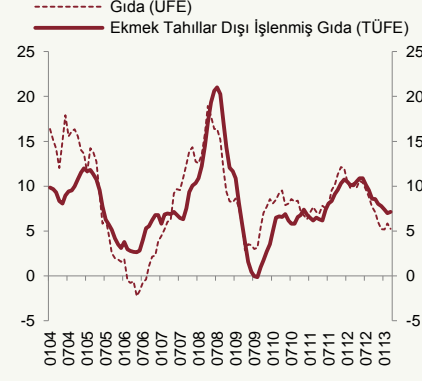
Gıda Fiyatları: İşlenmiş ve işlenmemiş ürünler ayrımında incelendiğinde, tarım fiyatları ile işlenmemiş gıda fiyatlarının eğilim olarak paralel seyrettiği görülmektedir (Grafik 1). Üretici ve tüketici fiyatları arasındaki farkın açıldığı dönemler, büyük ölçüde mevsim nedeniyle üretimi olmayan (ÜFE'de yer almayan) fakat tüketici sepetinde bulunan ürünlere gelen fiyat şoklarının etkilerini yansıtmaktadır. Tablo 1, 2013 yılı TÜFE sepetinde kapsanan taze meyve-sebzelerin ne kadarının eş anlı olarak ÜFE sepetinde yer aldığı göstermektedir. Görüldüğü üzere, aydan aya iki sepet arasındaki kapsam uyumu değişmektedir.

Tablo 1. 2013 Yılı TÜFE Sepetindeki Taze Meyve-Sebzelerin Eşanlı Olarak ÜFE Sepetinde Kapsanma Oranları, (Yüzde)

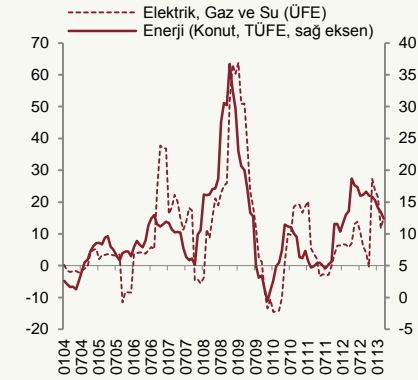
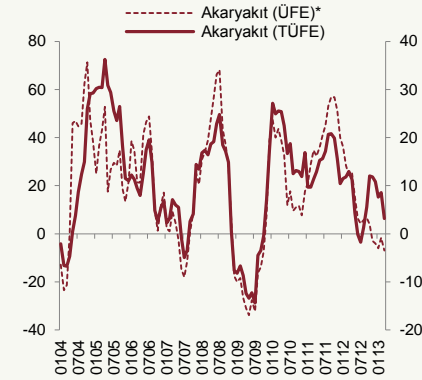
Oca	Şub	Mar	Nis	May	Haz	Tem	Ağu	Eyl	Eki	Kas	Ara
53,3	53,3	41,4	26,1	78,3	73,1	85,7	82,1	80,8	87,5	66,7	56,7

Buna ek olarak, Ocak 2013 fiyat gelişmeleri üretici ve tüketici sepetindeki farkların etkilerine iyi bir örnek teşkil etmektedir. Ocak ayında tüketici sepetinde yer alan fakat üretici sepetinde yer almayan ürünlerde (domates, biber, kabak ve patlıcan) yüzde 40'ın üzerinde artışlar kaydedilmiştir. Bu etki TÜFE'de gözlenirken, ÜFE'de gözlenmemekte ve bu dönemde iki endeks arasındaki farkın açılmasına katkı sağlamaktadır.

İşlenmiş gıda fiyatları ise, ekmek ve tahıllar dışlandığında, gıda ürünleri imalat fiyatları ile yakın bir ilişki sergilemektedir (Grafik 2). Salt gıda fiyatları özelinde yapılan karşılaştırmalar dahi, tüketici ve üretici enflasyonu arasındaki aylık ilişkinin bire-bir olmadığını, ancak makul biçimde seçilen alt gruplar detayında anlamlı bir paralellik yakalanabileceğini göstermektedir.

Grafik 1. Yıllık Enflasyon Oranı
(Yüzde)**Grafik 2. Yıllık Enflasyon Oranı**
(Yüzde)

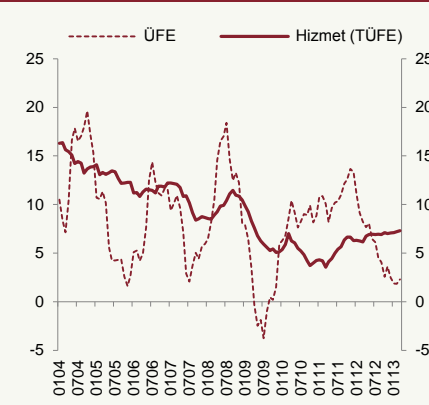
Enerji fiyatları: ÜFE'deki elektrik, gaz ve su fiyatları TÜFE'de konut grubunda yer alırken, TÜFE'deki akaryakıt fiyatları ÜFE'de rafine petrol ürünleri imalatı fiyatlarından takip edilebilmektedir. Elektrik, gaz ve su fiyatları ile konuttaki enerji fiyatlarının eğilimi benzerdir (Grafik 3). Burada vurgulanması gereken nokta, ÜFE'deki elektrik, gaz ve su grubunda zaman zaman üretici ve dağıtıcı kuruluşlar arasında gözlenen, fakat nihai tüketicilere (sanayi ve hanehalkı) yansımayan geçici fiyat hareketlerinin varlığıdır. Akaryakıt fiyatlarına bakıldığında, vergi payının yüksek olması sebebiyle üretici fiyatlarındaki yüksek oranlı değişimler tüketici fiyatlarına aynı oranda yansımamaktadır (Grafik 4). Ayrıca, tüketici akaryakıt fiyatlarında sıkça ÖTV ayarlamaları gözlenmektedir.¹

Grafik 3. Yıllık Enflasyon Oranı
(Yüzde)**Grafik 4. Yıllık Enflasyon Oranı**
(Yüzde)

¹ Akaryakıtta üretici ve tüketici fiyatları arasında 0,84 olan korelasyon, vergi değişimlerinin etkisi arındırıldığında 0,94'e yükselmektedir.

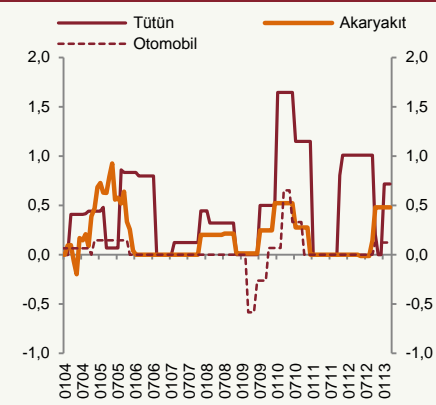
Hizmet fiyatları: Hizmet sektörü, görece kapalı olması sebebiyle gerek dış gerekse iç rekabetin mal grubuna kıyasla daha az olduğu ve maliyet kompozisyonu itibarıyla ithalat fiyatları/döviz kuru geçişkenliğinin daha zayıf olduğu bir yapıya sahiptir. Ortalama fiyat ayarlama sıklığının mal grubuna kıyasla daha düşük frekanslı olması (ücret ayarlamaları, kira kontratları, rekabetçi piyasa eksikliği vb.) grup enflasyonunda güçlü bir ataletle neden olmaktadır (Grafik 5). Buna karşılık üretici fiyatlarının önemli bir bölümü uluslararası fiyatlar ile döviz kurları tarafından belirlenmekte ve bunlardaki değişikliklere oldukça hızlı tepki vermektedir. Dolayısıyla, hizmet grubunun varlığı tüketici ve üretici fiyatlarındaki ayrışmanın önemli kaynaklarından biridir.

Grafik 5. Yıllık Enflasyon Oranı (Yüzde)

Kaynak: TÜİK, TCMB.

Grafik 6. ÖTV Değişimlerinin Yıllık Enflasyona Katkısı (TÜFE, Yüzde Puan)

Kaynak: TÜİK, TCMB.

Vergiler: Tüketici ve üretici fiyatları arasındaki en temel yönetsel fark üretici fiyatlarının vergi hariç olarak toplanmasıdır. Özellikle ÖTV'ye tabi olan belirli ürünlerde yüksek oranlarda olabilen vergi değişiklikleri gözlenmektedir. Bu mallar arasında ön plana çıkanlar tütün ürünleri, akaryakıt ve dayanıklı mallardır. Grafik 6'da akaryakıt, tütün ürünleri ile otomobildeki ÖTV değişikliklerinin yıllık TÜFE enflasyonuna olan katkıları hesaplanmıştır. Söz konusu vergi değişimleri de ilgili gruplar için üretici ve tüketici fiyatları arasındaki farkın büyük bölümünü açıklamaktadır.

Bu noktaya kadar yıllık enflasyon oranlarında aydan aya gözlenen ayrışma bir kenara bırakıldığında, genel endeksler ve bunların birbiriyle ilişkili olması beklenen alt grupları için ortalama yıllık artış oranlarında belirgin bir farklılık gözlenmemektedir (Tablo 2). Diğer gruplarda olmasa da istisnai olarak dikkat çeken tütün ve akaryakıt ürünlerinde tüketici fiyatlarına yansıyan vergi ayarlamalarının etkisi açıkça görülmektedir.

Tablo 2. Seçilmiş Gruplar Ocak 2004-Mart 2013 Döneminde Ortalama Yıllık Enflasyon, Yüzde

ÜFE	8,3
TÜFE	8,4
Tarım (ÜFE)	9,2
İşlenmemiş Gıda (TÜFE)	9,5
Gıda İmalatı (ÜFE)	8,5
Ekmek ve Tahıllar Dışı İşlenmiş Gıda (TÜFE)	8,0
Elektrik, Gaz ve Su (ÜFE)	10,1
Enerji (Konut) (TÜFE)	10,7
Tütün Ürünleri (ÜFE)	5,3
Tütün Ürünleri (TÜFE)	15,4
Akaryakıt (ÜFE)*	20,0
Akaryakıt (TÜFE)	11,0

* Kok kömürü ve rafine petrol ürünleri imalatı fiyatlarıdır.

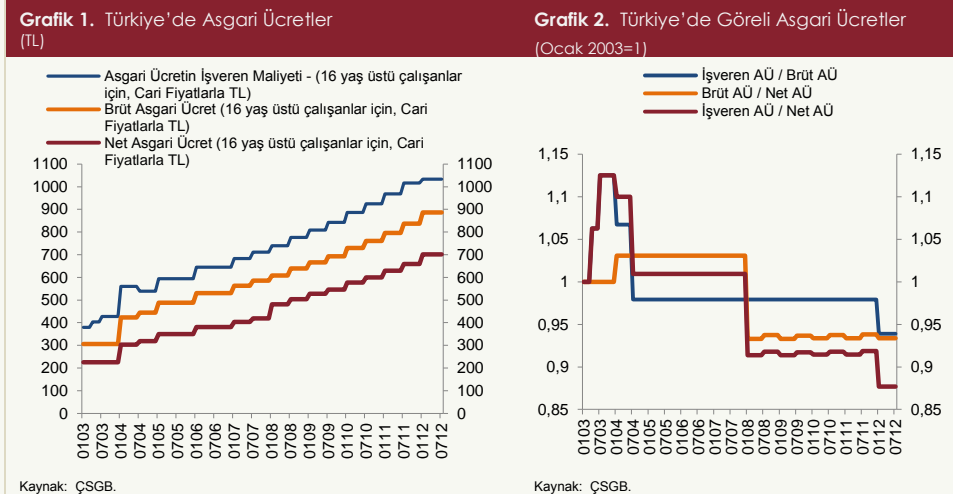
Piyasa yapısı, ekonominin çevrimsel durumu ve fiyat ayarlama sıklığı gibi unsurlar olabilecek en alt detayda dahi üretici fiyatlarından tüketici fiyatlarına geçişin birebir ve eş anlı olmasını engelleyebilmektedir. Ancak, uzun dönemli ortalamalar itibarıyla TÜFE ve ÜFE enflasyon oranları arasında belirgin bir ayrışma görülmemekte, alt gruptaki farklılaşmadaki en önemli etkenin vergi ayarlamaları olduğu görülmektedir. Bunun yanında, fiyat değişim büyüklükleri yüksek olan tarım ve işlenmemiş gıda fiyatları arasındaki fark da, özellikle mevsim nedeniyle üretimi olmayan (ÜFE'de yer almayan) fakat tüketici sepetinde bulunan ürünlere gelen fiyat şoklarının belirgin olduğu dönemlerde açılmaktadır. Nitekim son dönem ele alındığında, 2013 yılının Mart ayında sırasıyla yüzde 7,3 ve yüzde 2,3 oranlarında gerçekleşen TÜFE ve ÜFE yıllık enflasyon oranları arasındaki farkın önemli bir kısmı tütün ve akaryakıt fiyatlarındaki vergi etkisi ile işlenmemiş gıda-tarım fiyatları arasındaki makasla açıklanabilmektedir. Diğer bir ifadeyle, Mart ayında 5 puan olan farkın yaklaşık 2,7 puanı bu üç kalem ile açıklanabilmektedir.

Kutu
3.2

Asgari Ücret, İşveren Maliyeti ve ÜFE Enflasyonu

Asgari ücret hem yaygınlığı hem de ekonomi genelindeki ücretlere referans teşkil etmesi bakımından firmaların üretim fonksiyonundaki işgücü maliyetlerinin seyrine ışık tutabilecek bir unsurdur. Maliyetlerdeki değişimin üretici fiyatlarına olası etkisinin tespit edilmesi ise enflasyon gelişmeleri açısından önem arz etmektedir. Bu çerçevede bu kutuda ampirik bir yaklaşımla asgari ücretteki değişimlerin, kalifiye olmayan işgücü istihdam etme davranışlarındaki sektörler arası farklılıklar göz önüne alınarak, ÜFE enflasyonuna yansiyıp yansımadığı analiz edilmektedir.

Asgari ücret Türkiye'de düzenli aralıklarla toplanan Asgari Ücret Tespit Komisyonu tarafından belirlenmektedir. Net ve brüt asgari ücretin yanında, sosyal güvenlik prim ödemelerinin varlığı sebebiyle, asgari ücretin işverene maliyeti de açıklanmaktadır. 2003 yılından bu yana net ve brüt asgari ücret ile işveren maliyeti Grafik 1'de görülmektedir.

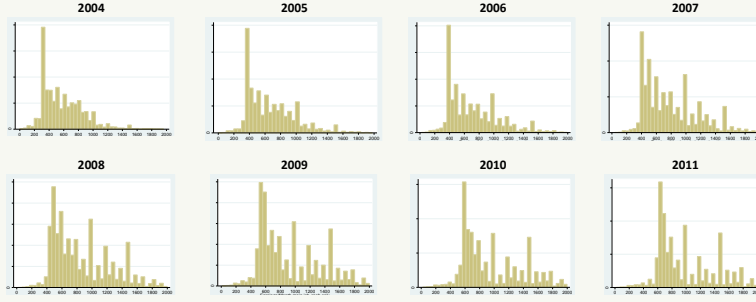

İktisadi olarak üretim maliyetleri açısından daha belirleyici olan işverene maliyetteki seyirdir. Örnekleme boyunca işverene maliyet, net ve brüt asgari ücretin üzerinde seyretmiştir. Ancak, zaman içinde işverenin yaptığı sosyal güvenliğe ilişkin katkıdaki değişiklikler asgari ücret ve işverene maliyet arasındaki görelü seyri de değiştirmektedir (Grafik 2).² Görüldüğü üzere, örneklemin ilk döneminde işverene maliyet görelü olarak net asgari ücrete kıyasla oldukça yüksek seyrederken, son döneme bakıldığında, işverene maliyet görelü olarak net asgari ücretten daha yavaş artmaktadır.

² Söz konusu değişiklikler arasında 2003 yılında SSK primine esas oluşturan taban ücretin artırılması ve 2004 yılında tekrar asgari ücret düzeyine düşürülmesi ve Temmuz 2008'de yürürlüğe giren ve daha sonra kapsamı genişletilen SSK primi işveren payının azaltılmasına yönelik teşvikler yer almaktadır.

Asgari ücret ekonomi genelindeki ücretleri de yönlendirebilmektedir. Hanehalkı İşgücü Anketi verileri incelendiğinde, asgari ücretin hem ücret dağılımının modunu oluşturduğu hem de zaman içinde dağılımı kaydıran unsur olduğu görülmektedir (Grafik 3).

Grafik 3. HİA Aylık Net Nakdi Gelir – SGK'ya Kayıtlı Çalışanlar (Pay)

Kaynak: TÜİK Hanehalkı İşgücü Anketi kullanılarak yazarların kendi hesaplamaları.

Çalışmanın ampirik aşamasında asgari ücretin işverene maliyetindeki değişimlerin üretici fiyatlarına etkisi incelenmektedir. Bu aşamada bu etkinin ayrıştırılması için izlenen strateji ve hipotez şu şekildedir: Ekonomide asgari ücrete tabi çalışanlar genellikle kalifiye olmayan işgücüdür. Dolayısıyla, asgari ücretteki bir artıştan toplam faktör ödemeleri içinde kalifiye olmayan işgücünün payının daha yüksek olduğu sektörlerin daha çok etkilenmeleri beklenmektedir. Bu çerçevede tahmin edilen ekonometrik denklem Model 1 tarafından gösterilmektedir. Model 2'de ise, yukarıdaki tartışma dahilinde, asgari ücretin işverene maliyeti ile net asgari ücret arasındaki farklılaşmanın ÜFE enflasyonu üzerine etkisi dikkate alınmıştır.

Model 1:

$$Y_{s,t} = \alpha_{0,s} Y_{s,t-1} + \alpha_1 uls_s \times X_{1,t} + \alpha_2 uls_s \times X_{1,t-1} + \gamma_s + \omega_t + \gamma_s \times t + e_{s,t} \quad (1)$$

Model 2:

$$Y_{s,t} = \alpha_{0,s} Y_{s,t-1} + \beta_1 uls_s \times X_{2,t} + \beta_2 uls_s \times X_{2,t-1} + \beta_3 uls_s \times (X_{1,t} - X_{2,t}) + \beta_4 uls_s \times (X_{1,t-1} - X_{2,t-1}) + \gamma_s + \omega_t + \gamma_s \times t + e_{s,t} \quad (2)$$

Burada,

$Y_{s,t}$: ÜFE'deki s sektöründe t döneminde gözlenen aylık fiyat artışı

$X_{1,t}$: Asgari ücretin toplam işveren maliyetindeki aylık artışı

$X_{2,t}$: Net asgari ücretteki aylık artışı

uls_s : s sektöründe kalifiye olmayan işçinin sektör gelirinden aldığı payı

γ_s : Sektörel sabit etkileri

ω_t : Zaman sabit etkileri

t : Zamanı göstermektedir.

Asgari ücretin işverene maliyetindeki değişimlerin s sektöründeki ÜFE enflasyonu üzerindeki etkisi Model 1'de " $(\alpha_1 + \alpha_2) \times \text{uls}_s$ " şeklindedir. Örneğin, uls değeri 0,20 olan bir sektörde bu etki " $0,20 \times (\alpha_1 + \alpha_2)$ " olarak hesaplanmaktadır. Model 2'de ise, " $(\beta_1 + \beta_2) \times \text{uls}_s$ " net asgari ücret değişimlerinin; " $(\beta_3 + \beta_4) \times \text{uls}_s$ " ise net asgari ücret veri iken işverene maliyet ile net asgari ücret arasındaki değişim farkının s sektörü ÜFE enflasyonuna etkisini göstermektedir. " $(\beta_1 + \beta_2 + \beta_3 + \beta_4) \times \text{uls}_s$ " ise s sektörü için, net asgari ücretteki artışın 1 yüzdelerlik puan, asgari ücretin işveren maliyetinin ise ekstra 1 yüzdelerlik puan artması durumunda s sektöründe ÜFE enflasyonunun ne kadar artacağını göstermektedir.

Ampirik analizde kullanılan veriler farklı kaynaklardan derlenmiştir. Hedef değişken kalifiye olmayan işgücünün toplam faktör gelirleri içindeki payıdır (uls). Bu değişken, kalifiye olmayan iş gücünün toplam ücretten aldığı pay ile işgücü ödemelerinin toplam faktör gelirleri içindeki payın çarpımına eşittir. Kalifiye olmayan iş gücünün toplam ücretten aldığı pay, GTAP (Global Trade Analysis Project) veri tabanından derlenen toplulaştırılmış sektörler bazında kalifiye iş gücü ücret paylarından elde edilmiştir. İşgücü ödemelerinin toplam faktör gelirleri içindeki payı verisi ise OECD girdi-çıkıtı tabloları ile ILO'nun sektörel bazda kendi hesabına çalışanların payı verileri kullanılarak hesaplanmıştır. Daha sonra sektörel üretici fiyatları ÜFE'nin alt kalemleri kullanılarak yukarıdaki tanımlama ile uygun 25 alt sektör için hesaplanmıştır. Asgari ücrete ilişkin veriler ise ÇSGB'den alınmıştır.³

Farklı kontrol değişkenleri ile tahmin edilen Model 1 ve Model 2'nin sonuçları Tablo 1'de sunulmaktadır. Tahmin sonuçları değerlendirildiğinde ortaya çıkan temel bulgular şöyledir: Asgari ücretin işverene maliyetinde 1 yüzdelerlik puan daha yüksek artış, ULS'si medyan düzeyde olan sektör ile (0,097), en yüksek olan sektör (0,244) arasında yaklaşık 0,22 puanlık bir enflasyon farkı yaratmaktadır. Öte yandan, ele alınan örneklemede, net asgari ücretin artışı veri iken, asgari ücretin işveren maliyetinin net asgari ücrete nazaran yüzde 1 puan daha fazla artırılması, söz konusu iki sektör arasında 0,65 puanlık bir aylık enflasyon farkına yol açmıştır. Net asgari ücretin yüzde 1, asgari ücretin işveren maliyetinin ise bunun üzerine ekstra yüzde 1 artırıldığı bir durumda ise, medyan sektör ile en yüksek ULS'ye sahip sektörler arasındaki aylık ÜFE enflasyon 0,87 oranında farklılaşacaktır.

Sonuç olarak, çalışmanın bulguları Türkiye'de asgari ücretin maliyet kanallı bir üretici enflasyonu etkisinin var olduğuna işaret etmektedir. Daha da önemlisi, Türkiye'de net asgari ücret değişimleri kadar, alınan ek prim ve vergilerin işverene ne kadar maliyet olarak yansıdığı da üretici fiyatlarının seyri açısından belirleyicidir. Dolayısıyla bulgulardan, net asgari ücretten bağımsız olarak, asgari ücretin işverene maliyetinin azaltılmasının enflasyondaki düşüşe katkı sağlayacağı şeklinde bir çıkarım yapmak mümkündür.

³ Çalışmada kullanılan veriler ve hesaplama detayları için bakınız: Başkaya ve Özmen (2013).

Tablo 1. Tahmin Sonuçları

	Bağımlı Değişken: Aylık ÜFE Enflasyonu (Y)				
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
$\alpha_{0,a}$	0,229 (0,042)***	-	0,229 (0,041)***	-	-
$\alpha_{0,b}$	-	1,245 (0,293)***	-	1,244 (0,291)***	1,234 (0,293)***
α_1	0,893 (0,659)	1,046 (0,642)	-	-	-
α_2	0,597 (0,382)	0,628 (0,400)	-	-	-
β_1	-	-	0,897 (0,677)	1,047 (0,659)	1,072 (0,653)*
β_2	-	-	0,615 (0,379)	0,649 (0,396)	0,675 (0,397)*
β_3	-	-	2,123 (1,476)	2,191 (1,459)	2,243 (1,430)
β_4	-	-	2,371 (1,156)**	2,570 (1,351)*	2,624 (1,331)**
Sektör sabit etkiler	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
Zaman sabit etkiler	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
Sektörel doğrusal zaman trendi	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Evet
R^2	0,21	0,18	0,21	0,18	0,18
Gözlem Sayısı	2825	2825	2825	2825	2825
$\alpha_1+\alpha_2$	1,49 (0,79)*	1,67 (0,78)**	-	-	-
standart hata					
$H_0: \alpha_1+\alpha_2=0$ için t değeri	1,88	2,14	-	-	-
$H_0: \alpha_1+\alpha_2=0$ için olasılık değeri	0,06	0,033	-	-	-
$\beta_1+\beta_2$	-	-	1,51 (0,80)*	1,70 (0,79)**	1,75 (0,79)**
standart hata					
$H_0: \beta_1+\beta_2=0$ için t değeri	-	-	1,88	2,14	2,22
$H_0: \beta_1+\beta_2=0$ için olasılık değeri	-	-	0,06	0,03	0,03
$\beta_3+\beta_4$	-	-	4,49 (1,87)**	4,76 (1,97)**	4,87 (1,91)***
standart hata					
$H_0: \beta_3+\beta_4=0$ için t değeri	-	-	2,41	2,41	2,55
$H_0: \beta_3+\beta_4=0$ için olasılık değeri	-	-	0,02	0,02	0,01
$\beta_1+\beta_2+\beta_3+\beta_4$	-	-	6,01 (2,37)***	6,46 (2,47)***	6,61 (2,39)***
standart hata					
$H_0: \beta_1+\beta_2+\beta_3+\beta_4=0$ için t değeri	-	-	2,53	2,61	2,77
$H_0: \beta_1+\beta_2+\beta_3+\beta_4=0$ için olasılık değeri	-	-	0,01	0,01	0,01

Notlar: (1) 1 ve 3 numaralı sütunlarda sektörel ÜFE enflasyonundaki birinci derece otoregresyon katsayısının sektörler arası değişmediği spesifikasyon kullanılmıştır, 2, 4 ve 5 numaralı sütunlardaki spesifikasyonlarda bu katsayının sektörler arasında değişiklik göstermesine izin verilmiştir, (2) 4. sütunda sektör ve zaman sabit etkileri kontrol edilmiş, 5. Sütunda buna ek olarak sektörlerin enflasyonunda farklı doğrusal eğilimler olabileceği olasılığına da yer verilmiştir, (3) Regresyonlarda veriler sektörlerin ÜFE'deki ağırlıkları ile ağırlıklandırılmıştır, Standart hatalar sektör düzeyinde toplulaştırılarak raporlanmıştır, (4) *,** ve *** sırasıyla yüzde10, yüzde 5 ve yüzde 1 anlamlılık seviyelerini ifade etmektedir

Kaynakça

Başkaya, S. ve M. U. Özmen (2013), "Türkiye'de Asgari Ücret-ÜFE Enflasyonu İlişkisi Üzerine Ampirik Bir Analiz", TCMB Ekonomi Notları, Yayınlanma aşamasında.

